

Štefan Luby :

Kľúčna moc manželky

(Dokončenie)

4. Obsah kľúčnej moci.

V staršom práve býval obsah kľúčnej moci vymedzený kazuisticky, t. j. menovite vypočítaním určitých častí majetku, patriacich k domácnosti, na ktoré sa moc manželky vzťahovala.

V niektorých právach mestských bol zas obsah kľúčneho práva vymedzený nie kvalitatívne ale kvantitatívne, určením maximálnej peňažnej sumy, ktorú jeho výkon nesmel prekročiť.

V moderných zákonodarstvách je vymedzenie obsahu kľúčneho práva celkom všeobecné, zbavené každej kazuistiky, lebo poukazujú celkom všeobecne na úkony, patriace do vedenia domácnosti.³¹⁾

Podľa ALR, časť I. tit. 1 § 321 prichádzaly do úvahy len bežné úkony domácnostné alebo úkony nutne potrebné, podľa saského BGB § 1645 boly to smluvy, ktoré manželka uzavrela za účelom vedenia domácnosti, podľa bádenského LR čl. 1420 všetky úkony, pojmove obsiahnuté v riadnom vedení hospodárstva.

Podľa nemeckého BGB § 1357 je obsah kľúčnej moci daný všeobecne tým, že sa jej podriaďujú úkony patriace do okruhu domácnostnej činnosti.

Švajčiarsky ZGB čl. 163 vymedzuje tento rozsah starostlivosťou o bežné potreby domácnosti.

Podľa I. uhorskej a podľa maďarskej osnovy patria do kľúčnej moci úkony vedenia domu.³²⁾

Podľa škandinávskych zákonov patria do obsahu kľúčnej moci všetky úkony, ktoré sa obvykle uzavierajú cieľom denného udržiavania domácnosti a výchovy detí.³³⁾

Do obsahu kľúčnej moci manželky patrí dvojaká a dobre rozoznatelná pôsobnosť, a síce:

³¹⁾ Vo francúzskej vede a judikatúre vytvoril sa pre označenie úkonov patriacich pod pojem domácnostných úkonov špecifický termín: *actes ménagers*.

³²⁾ Prvá uhorská osnova § 98, II. osnova § 28, maďarská osnova § 115.

³³⁾ Švédsky zákon cap. V. § 12, dánsky zákon § 11, nórsky zákon § 7, fínsky zákon § 47.

1. právomoc spravovať domácnosť, v rámci ktorej má manželka najmä

- a) rozhodovaciu právomoc,
- b) dozornú právomoc,
- c) disciplinárnu právomoc,
- d) dispozičnú právomoc,

a to všetko nad osobami aj vecami domácnosti, pravda, len v rámci pôsobnosti manžela ako hlavy domácnosti;

2. manželka má ďalej z á s t u p č i u p r á v o m o c, t. j. kompetenciu zastupovať manžela a jeho domácnosť v pomere k tretím osobám, a to pri faktickom i právnom konaní.

Všetka táto pôsobnosť patrí manželke len v rámci, vymedzenom: 1. spoločenským postavením manžela, 2. jeho majetkovými pomermi, 3. konkrétnymi potrebami jeho domácnosti, s výhradou, že manžel tieto hranice svojim rozhodnutím nemodifikoval.

Ad 1. Spoločenské postavenie manžela je smerodajné pre spôsob aj rozsah vedenia domácnosti; aká domácnosť je primeraná k danému spoločenskému postaveniu manžela, to treba posúdiť podľa životných zvyklostí v príslušnom čase a na príslušnom mieste a pre domácnosti ľudí tohto istého postavenia smerodajných. Avšak spoločenské postavenie manžela nie je smerodajné, ak manžel, bez ohľadu na svoje postavenie, určil iný spôsob a rozsah vedenia domácnosti, napr. skromnejší alebo naopak luxusnejší, než je primeraný jeho postaveniu. Vo vnútornom pomere (medzi manželmi) je takéto ustanovenie manžela pre manželku záväzná, vo vonkajšom pomere je pre tieto tretie osoby smerodajné, ak o ňom vedeli alebo pri bežnej starostlivosti vedieť musely; preto napr., ak tretia osoba kontrahuje s manželkou vysoko postaveného úradníka, je oprávnená počítať s takou domácnosťou, aká je primeraná tomuto postaveniu manžela podľa bežných zvyklostí, a nie je pre neho smerodajné skromnejšie vedenie domácnosti, ak o ňom nevedel ani nemusel vedieť.

Ad 2. Majetkové pomery manžela tiež ohraničujú spôsob a rozsah jeho domácnosti, a to:

a) v pomere vnútornom (medzi manželmi) zaväzujú manželku s výnimkou, že manžel na základe svojej rozhodovacej moci ustanovil niečo iné, napr. nariadil prípadne i neprimerane skromnejšie alebo naopak luxusnejšie vedenie domácnosti;

b) v pomere vonkajšom sú majetkové pomery smerodajné podľa

aa) skutočného stavu, a to v pomere k takým tretím osobám, ktoré tento stav poznajú;

bb) podľa toho stavu, ako sa javia vo všeobecnom názore spoluobčanov, sú smerodajné pre tie osoby, ktoré sú dobromyseľné a poznajú tieto pomery len podľa toho; tak tretia

osoba, ktorá podľa všeobecného názoru a povesti pokladá dobromyseľne manžela za veľmi majetného, môže počítať s majetnosťou manžela a s ohľadom na to uzavierať právne úkony s jeho manželkou; tretie osoby nie sú povinné skúmať majetkové pomery manžela, ale môžu sa na všeobecný názor o majetkových pomeroch manžela dobromyseľne spoľahnúť.

Pre tretie osoby nie je smerodajné obmedzenie manžela, ktorým svoju domácnosť snížil pod úroveň, odpovedajúcu majetkovým pomerom, ak o tom nemaly vedomosť; tak menovite pre tretie osoby nie je relevantné, že manžel snížil štandard domácnosti pod mieru, odpovedajúcu majetkovým pomerom tým, že manželke dal určitú neprekročiteľnú sumu na zapotrebenie potrieb domácnosti, keď o tom nevedely.

V dôsledku toho, že primeranosť konania manželky k potrebám domácnosti je smerodajná tak ako sa javí tretím osobám všeobecne, nie je pre tretie osoby smerodajné, že manželka prekročila túto hranicu paralelným uzavretím úkonov s viacerými osobami; napr. ak u každého kožušníka kúpi len jeden kožuch, ale nakúpi ich u viacerých kožušníkov,tedy viac.

Nakoľko zodpovednosť manžela za úkony uzavreté z kľúčnej moci nespočíva ani na versio in rem ani na obohatení, je celkom irelevantné, či nakúpené predmety boli spotrebované v domácnosti alebo nie; tretia osoba preto nie je povinná skúmať, či sú predmety skutočne určené pre domácnosť a či sa tam spotrebujú.

Ad 3. Konkrétne potreby domácnosti tiež vymedzujú hranicu kľúčnej moci; tieto konkrétne potreby je oprávnený určiť manžel ako hlava domácnosti.

Pravda, manžel v tom ohľade nemôže konať celkom ľubovoľne, lebo je povinný pritom riadiť sa svojím spoločenským a majetkovým postavením, pokiaľ nemá dôležitý dôvod od toho sa odchyliť (odôvodnený sporením na určitý účel) a musí pritom brať slušný ohľad na manželku a jej žiadosti.

Konkrétne potreby svojej domácnosti môže manžel vymedziť zase rozličným spôsobom, všeobecne aj jednotlivé, najmä napr. stanovením domácnostného rozpočtu, určením peňažnej sumy, v rámci ktorej má sa viesť domácnosť a pod.

Niet pochybnosti o tom, že ich môže spoluurčovať aj manželka v rámci výkonu svojej kľúčnej moci, nemôže ich však určiť proti ustanoveniam manžela.

Vo vnútornom pomere medzi manželmi je vymedzenie konkrétnych potrieb domácnosti, pokiaľ ostalo v hraniciach práve vyznačených, pre manželku záväzná.

Vo vonkajšom pomere je smerodajné vymedzenie potrieb domácnosti manželom, ak o ňom vedely, inak dobromyseľné tretie osoby môžu počítať s takými konkrétnymi potrebami domácnosti, ktoré odpovedajú spoločenskému a majetkovému

postaveniu manžela a tomu primeranej domácnosti, preto pre dobromyseľné tretie osoby nie je smerodajné, že lakotný milionár udržiava úroveň svojej domácnosti ďaleko pod primeranou úrovňou.

Konkrétne potreby určitej domácnosti budú dané najmä jej konkrétnou potrebou požívatín, šatstva, bytu a jeho zariadenia, kuriva a osvetľovania, personálu, potrebami kultúrnymi a zdravotnými.

Čo sa týka právnych úkonov, ktoré môže manželka uzavierat' v rámci kľúčneho práva, tieto tiež nemožno vypočítavať jednotlivite, ich rozsah je daný potrebou domácnosti.

Manželka môže uzavierat'³⁴⁾

1. smluvy oplatné, tak najmä kúpopredajné, zámenné, smluvy o dielo, smluvy pracovné (najímať personál a pod.), smluvy nájomné,³⁵⁾ úschovné atď., a môže tieto smluvy uzavrieť jednak za účelom zaopatrenia potrieb domácnosti (tedy môže nakupovať, najímať personál, zameniť jeden predmet za iný) a môže tieto smluvy uzavrieť aj za účelom scudzenia vecí v domácnosti nepotrebných alebo tam produkovaných a pod.;

2. môže uzavierat' smluvy na jednej strane prevažne onerózne, najmä môže požičať, zapožičať, založiť predmety patriace do domácnosti, naopak môže si veci vypožičať, zapožičať, prijať do zálohu, ba môže aj darovať a prijať darom, pravda, všetko to v rozsahu, obmedzenom na primeranú mieru danú manželskou domácnosťou, ako bolo vyššie uvedené.

Niektorí upierali manželke právo kontrahovať dlhy, pravda, celkom neodôvodnene, lebo nakoľko sú potrebné k udržaniu domácnosti môže ich manželka kontrahovať,³⁶⁾ ale nie vo forme abstraktnej, najmä nie vo forme zmenkového dlhu.

5. Výkon kľúčnej moci.

Pre výkon kľúčnej moci čo do spôsobu aj rozsahu dané sú tie isté pravidlá ako pre výkon subjektívnych práv vôbec.

Predovšetkým manželka môže kľúčnu moc vykonávať len osobne, nemôže jej výkon celkove prepustiť nikomu inému, môže však pri jej výkone použiť pomoc iných osôb, najmä poveriť ich vykonaním jednotlivých vecí, patriacich do tohto odboru.

Ďalej manželka je povinná zostať pri výkone v medziach,

³⁴⁾ Kúria P. 2181/1917, 2884/1914. Polgárijogi Határozatok Tára, 409, P. III. 1932/1917, Magánjogi Döntvénytár, XII/3, Najvyšší súd československý, Rv. III. 186/25, Csehszlovák jog, 1925/224.

³⁵⁾ Kúria, I. G. 398/1913, Magánjogi Döntvénytár, VIII/117, rozhodla opačne, že nie je oprávnená uzavrieť smluvu o nájme rodinného bytu.

³⁶⁾ Kúria I. G. 229/1900, Dt. XX/180.

stanovených obsahom kľúčneho práva, nesmie tieto prekročiť ani z nedbalosti ani úmyselne.

Pri úmyselnom prekročení týchto hraníc môže ísť najmä o zneužitie kľúčnej moci.

Táto otázka nie je natoľko praktická pri drobných aktoch vnútorného vedenia domácnosti, kde sa v takom prípade musí vyrovnáť s manželkou sám manžel, ale je dôležitejšia pri uzavieraní právnych úkonov medzi manželkou, ako vedúcou domácnosti, a tretími osobami.

Aj v tejto relácii je predovšetkým vecou manžela, aby sa staral o to, aby manželka konala len v rámci svojej moci, a preto právo o konaní manželky prezumuje, že neprekročilo hranice výkonu kľúčneho práva a preto onus probandi pri otázke, či napr. nákupy manželky sú primerané spoločenskému postaveniu manžela, jeho majetkovým pomerom, alebo konkrétnym potrebám domácnosti, obťažuje manžela, a nie tretie osoby; manžel musí dokázať, že manželka konala, prekročiac rámec svojej pôsobnosti, prípadne zneužívajúc svoju moc, a že preto manžel nie je jej konaním viazaný.

Pri prekročení hraníc kľúčnej moci môže ísť o dva prípady:

1. o prekročení hraníc vnútorných, ktoré manželia alebo manžel sám uložil manželke len opatrením vnútorným, neprejavovým voči tretím osobám; ak manželka prekročí tieto hranice potom

a) v pomere vnútornom, t. j. medzi manželmi konala bez oprávnenia v mene manžela a na jeho účet, tedy tak ako neprikázaný zástupca (negotiorum gestor) a preto manžel môže ňou uzavretý úkon

aa) neschváliť a potom kvalifikuje sa konanie manželky ako protiprávny čin, za ktorý ako taký zodpovedá a z ktorého manžel bude oprávnený na jej regresne vymáhať všetko, čo z tohto úkonu v pomere k tretím osobám bude musieť plniť, i inú škodu, ktorá mu vznikne;

bb) ale manžel môže úkon aj schváliť, nakoľko bol uzavretý v jeho mene a na jeho účet, a potom pôjde o jeho úkon, uzavretý však nie v rámci kľúčnej moci, ale v rámci schváleného bezpríkazného konania;

b) v pomere vonkajšom, t. j. v pomere medzi manželom a tretími osobami, je manžel pri prekročení vnútorných hraníc tretím osobám zodpovedný ako z úkonu uzavretého v jeho mene a na jeho účet, lebo tretie osoby nevedia o týchto vnútorných hraniciach, daných len v pomere medzi manželmi, a keďže ani neboly voči nim stanovené, ani sa ich nemožno voči nim dovoľávať, jediná ochrana manžela spočíva tu v regrese, ktorý má voči manželke.

2. Pri prekročení hraníc vonkajších, t. j. daných v pomere k tretím osobám, nejde o úkon manželov, lebo, hoci bol uza-

vretý v mene manžela a na jeho účet, tretie osoby vedely alebo pri riadnej starostlivosti vedieť musely, že po pravde ide o úkon manželky; za takýto úkon manžel nie je zodpovedný, pravda, musí dokazovať, že sa úkon stal prekročením vonkajších hraníc.

Ak prekročenie vonkajších hraníc nebolo spoznateľné, alebo tretia osoba ani pri riadnej starostlivosti nemohla to spoznať, je na základe princípu ochrany dobrej viery tretích osôb manžel zodpovedný za konanie manželky.

Právne úkony, ktoré manželka riadne uzavrela na základe kľúčnej moci, alebo ktoré i pri prekročení jej hraníc manžel musí považovať za svoje z dôvodu ochrany dobrej viery tretích osôb, sú úkonmi manžela.

Manželka pritom nemusí konať výslovne³⁷⁾ v zastúpení manžela, ale musí konať na základe kľúčnej moci; keď nakupuje potreby pre domácnosť v rámci jej potrieb, uzaviera kúpopredajnú smluvu v zastúpení manžela³⁸⁾ aj keď sa nepredstavila ako jeho zástupca, ba aj keď druhá strana vôbec nevedela, že je vydatá. Pravda, aj keby úkon inak patrilo do rámca jej kľúčnej moci, môže ho uzavrieť vo vlastnom mene,³⁹⁾ najmä keď výslovne kontrahuje vo vlastnom mene.

³⁷⁾ Najv. súd č.-s.l., Rv I 359/24, Vážný, 3916: Ak manželka nakupuje môže byť sporné či tak robí na vlastný účet alebo na účet manžela? I keď nakupuje pre domácnosť, t. j. na účet manžela, nemusí výslovne vždy povedať, že tak robí, naopak stačí jej konkludentné konanie, ak podľa okolností nemôže byť pochybností o tom, že koná pre domácnosť a v medziach jej potrieb a zrejme na účet manžela. Právo nikde nestanoví, že manželka, nakupujúc potreby domácnosti na účet manžela má to prejavíť, ale podľa zásady poctivého právneho styku (§ 863, 914, a 1029 vzo) predávajúť musí brať ohľad na také skutočnosti, z ktorých vyplýva, že manželka nakupuje pre domácnosť manžela a že je tedy jeho povinnosťou za smluvnú stranu považovať manžela.

Na tomto základe uznáva zástupčiu moc manželky aj literatúra.

³⁸⁾ Najv. súd č.-s.l., Rv. II. 163/32, Vážný 12938: Manželka nemusí výslovne prehlasovať, že koná na základe kľúčnej moci, môže to prejavíť aj konkludentne, ak nie je pochybné, že ide o nákupy pre domácnosť a v medziach jej potrieb a ak zrejme koná na účet manžela.

³⁹⁾ Kúria P. VII. 1931/1907 Magánjogi Döntvénytár, II/153: Hoci náklady na domácnosť má znášať v rámci svojej majetkovej únosnosti manžel a tovar objednaný manželkou pre účely spoločnej domácnosti treba považovať prezumciou za tovar kúpený v mene a na účet manžela, predsa nie je vylúčený dôkaz toho, že nákup previedla manželka vo vlastnom mene, v ktorom prípade podľa všeobecných ustanovení smluvného práva je sama zaviazaná z patričnej kúpopredajnej smluvy.

Uhorské osnovy (prvá § 98, ods. 1, druhá § 28 ods. 1) a maďarská osnova § 115 ods. 1 ustanovovali, že manželka je zmocnená vystupovať vo veciach vedenia domácnosti pre manžela alebo v jeho mene a že v prípade pochybností treba mať o týchto úkonoch za to, že ich manželka uzavrela v mene manžela.

Najv. súd č.-s.l., Rv. I. 822/28, Vážný 8683: Ak manželka kúpila predmet pre spoločnú domácnosť, ale vo vlastnom mene, potom je sama zodpovedná za zaplatenie tohto predmetu.

Najv. súd r a k ú s k y, 18842/1902, Glaser-Unger, Neue Folge, 3590, podobne.

Kontrahovanie na základe kľúčnej moci je kontrahovanie priamym zástupcom, a preto z takého konania je manžel

1. priamo oprávnený a zaviazaný už od samého začiatku;
2. ďalej manžel je sám výlučne oprávnený a zaviazaný.

To platí nielen v našom práve, ale najmä aj v práve nemeckom,⁴⁰⁾ rakúskom,⁴¹⁾ francúzskom, belgickom atď.

Pravda, tento dôsledok je pre veriteľov nevítaný, najmä ak je manželka majetná a manžel nemajetný; okrem toho je tým daná evidentná možnosť poškodzovania veriteľov.

Preto napr. podľa škandinávskeho práva za úkony uzavreté v rámci kľúčnej moci je solidárne zodpovedná aj manželka.⁴²⁾

Manželka môže byť, pravda, z týchto úkonov zaviazaná celkom z iného titulu, t. j. z dôvodu, že ak manžel je nemajetný, povinná je vydržovať manželka seba aj svoje deti a ich domácnosť (ba v prípade, že sa manžel nachádza v tomto postavení bez viny, napr. pre všeobecnú nezamestnanosť, aj jeho); v tejto situácii manželka zodpovedá subsidiárne za úkony uzavreté pre domácnosť; to platí takmer vo všetkých právnych poriadkoch, najmä aj v našom práve.⁴³⁾

O niečo ďalej ide právo švajčiarske, ktoré zaväzuje manželku subsidiárne vždy už vtedy, keď je manžel neschopný platiť.⁴⁴⁾

6. Zánik kľúčnej moci.

Zánik kľúčnej moci môže nastať alebo odpadnutím predpokladov jej vzniku a trvania, najmä zánikom manželstva a manželskej domácnosti, alebo z dispozície manžela alebo manželky.

Podľa toho dôvodom zániku kľúčnej moci môžu byť v jednotlivostiach tieto skutočnosti:

1. zánik manželstva smrťou,
2. vyhlásenie manžela za mŕtveho,

⁴⁰⁾ BGB § 1357.

⁴¹⁾ Naj v. súd rakúsky, 3954/1897, Glaser-Unger, 16006.

⁴²⁾ Švédsky zákon cap. V. § 12, cap. VII. § 2, dánsky zákon § 11, nórsky zákon § 7, fínsky zákon § 52.

⁴³⁾ Kúria, 2339/1894: za cenu tovaru, objednaného pre domácnosť a v nej spotrebovaného, zodpovedný je aj manžel a veriteľ nie je povinný žalovať skôr manžela alebo manželku.

Kúria, 5298/1885: aj manželka je zodpovedná za požívatinu, nakúpené menom manžela pre domácnosť, a to solidárne.

Ale inakšie:

Dôvodová zpráva k II. uhorskej osnove k § 28: manželka je v našom práve sekundárne zodpovedná za nákupy urobené pre domácnosť, lebo je povinná sekundárne znášať tarchy domácnosti.

⁴⁴⁾ ZGB čl. 206, 207, 219, 220, 243.

3. zánik manželstva rozlukou,
4. zánik manželskej domácnosti rozvodom,
5. zánik manželskej domácnosti oddeleným žitím,
6. zánik manželskej domácnosti dohodou strán,
7. zánik manželskej domácnosti odchodom manželky,
8. zrieknutie sa kľúčnej moci,
9. odňatie kľúčnej moci,

S ohľadom na dvojtvárnosť kľúčnej moci (jej obraz vonkajší v pomere k tretím a obraz vnútorný v pomere medzi manželmi) treba pri skúmaní týchto skutočností, spôsobujúcich zánik kľúčnej moci, mať stále na zreteli obe stránky, vonkajšiu i vnútornú, a treba osobitne pri každej skúmať, kedy a v akej miere zanikne kľúčna moc v tom alebo onom ohľade.

1. **S m r ť** ktoréhokoľvek manžela spôsobuje zánik manželstva, ktoré ako také je predpokladom kľúčnej moci; preto okamžikom smrti ktoréhokoľvek manžela zaniká aj kľúčna moc.

Ak manžel zomrel, ale manželka nevie o smrti svojho manžela a preto dobromyseľne manželskú domácnosť ako takú udržiava, vykonávajúc kľúčnu moc bona fide, vykonáva ju oprávnené a tohto výkonu môžu sa dovolávať aj dobromyseľné tretie osoby, najmä stránky, s ktorými z titulu kľúčnej moci kontrahuje.

Z titulu bonae fidei nemôže sa manželka odvolávať na predpokladané žitie manžela, ak je isté, že už zomrel, i keď jeho smrť musí byť ešte súdne dokázaná podľa § 748 Osp. z dôvodov formálneho práva.

Platí to najmä aj v prípade smrti nezvestného manžela, pokiaľ sa o smrti nevie, i keď je nezvestný po dlhšiu dobu; pri nezvestnosti, najmä pri dlhej nezvestnosti, mohlo by sa poukazovať na to, že manželka nemôže byť dobromyseľná, že pri bežnej starostlivosti mala by počítať s jeho smrťou; nakoľko však naše právo neprezumuje smrť nikoho a na základe žiadneho dôvodu, a tiež neukladá nikomu povinnosť smrť prezumovať, najmä ani manželke samotnej, môže manželka (do toho času, kým manžel nebol vyhlásený za mŕtveho a usnesenie o tom nenadobudlo účinnosti) pokladať manžela za živého a môže kľúčnu moc vykonávať.

2. **V y h l á s e n i e m a n ž e l a z a m ŕ t v e h o** nespôsobuje zánik manželstva podľa nášho práva a totiž manželstvo ako predpoklad trvania kľúčnej moci nezaniká, preto z tohto dôvodu by kľúčna moc mohla trvať aj po vyhlásení manžela za mŕtveho. Lenže vyhlásenie manžela za mŕtveho stanoví prezumpciu smrti, ktorej až do dokázania opaku treba veriť, v dôsledku čoho prezumpatívne vylučuje aj manželskú domácnosť ako predpoklad trvania kľúčnej moci, takže odo dňa prezumpatívne stanovenej smrti, poťažne odo dňa účinnosti usnesenia o vyhlásení za mŕtveho nemôže manželská domácnosť trvať

a ani sa na jej trvanie manželka dobromyseľne nemôže odvolávať; preto jej kľúčna moc zanikne a nemožno ju vykonať ani z titulu bonae fidei.

3. Rozluka má manželstva spôsobuje zánik manželstva i zánik manželskej domácnosti, ak táto nezanikla už skôr, takže odpadnutím týchto predpokladov kľúčnej moci zaniká aj ona samotná, a to v deň, v ktorý rozhodnutie o rozluke nadobudne právnej moci.

4. Rozvod spôsobuje zánik manželskej domácnosti a tým zánik predpokladu trvania kľúčnej moci, ktorá v dôsledku toho rozvodom ipso iure zaniká dňom, keď rozhodnutie o rozvode nadobudne právnu moc.

Nakoľko stránky môžu manželské spolužitie kedykoľvek obnoviť (§ 106 Mz.), môžu tým eo ipso založiť spoločnú domácnosť, čím kľúčna moc zase automaticky oživne; pritom § 106 ods. 2 Mz. neprichádza tu do úvahy, t. j. účinok vzniku kľúčnej moci nedatuje sa len odvtedy, keď manželia oznámili súdu obnovenie manželského spolužitia, ale už od chvíle faktického započatia manželského spolužitia.

5. Oddelené žitie manželov môže súd nariadiť na základe § 99 Mz. v prípade §§ 76, 78, 79 a 80 Mz. Samotné nariadenie oddeleného žitia, i keď nadobudlo účinnosti, nedotýka sa ani manželského sväzku ani manželskej domácnosti, ktoré sú predpokladom trvania kľúčnej moci. Aby kľúčna moc zanikla na základe oddeleného žitia, je potrebné, aby manželia oddelené žitie aj skutočne previedli; len keď sa tak stane, zanikne manželská domácnosť.

Oddelene žijúci manželia môžu však hocikedy obnoviť manželské spolužitie a už faktické jeho obnovenie má za následok oživenutie kľúčnej moci.

I keď počas oddeleného žitia manželka ďalej spravuje bývalú spoločnú domácnosť (tedy oddelenie spočíva len v tom, že sa manžel odsťahuje), nemôže manželka vykonávať kľúčnu moc ako takú, môže však spravovať bývalú spoločnú domácnosť v tom istom rozsahu ako predtým, ale vždy len z titulu poverenia manželovho, pravda, obyčajne len mlčky udeleného.

6. Zánik manželskej domácnosti dohodou strán spôsobuje zánik kľúčnej moci, bez ohľadu na to, z akej príčiny zrušili manželia svoju spoločnú domácnosť.

Dôvody k tomu môžu byť rôzne, napr. trvalejšia choroba, povolanie na rozličných miestach, atď.

V pomere k tretím je zrušenie manželskej domácnosti dohodou strán tiež účinné, keďže tým odpadne priamo predpoklad kľúčnej moci; ale na druhej strane tretie osoby, ktoré pri obyčajnej bedlivosti nepoznaly ani nemusely poznať tento stav, môžu sa odvolávať na svoju dobromyseľnosť vzhľadom na trvajúci manželský sväzok, pri ktorom mohly predpokladať

aj spoločnú domácnosť; môžu sa toho dovoliavať najmä proti manželom, ktorí úmyselne zatajovali zrušenie spoločnej domácnosti, bez ohľadu na to, z akej príčiny tak urobili.

7. Zánik manželskej domácnosti odchodom manželky z domácnosti, ak ju táto opustí s úmyslom rušiť spoločnú domácnosť, najmä v prípade neverného opustenia manžela, spôsobuje zánik jej kľúčnej moci; ak manželské spoločenstvo so súhlasom manžela obnoví, oživne zase aj kľúčna moc manželky.

Naopak nezanikne spoločná domácnosť, ak ju opustí manžel (ak pritom neodnime manželke kľúčnu moc) a manželka je oprávnená domácnosť viesť ďalej ako domácnosť manželskú do tých čias, kým nezanikne manželstvo (napr. rozlukou pre neverné opustenie) alebo kým nezanikne spoločná domácnosť (napr. rozvodom pre neverné opustenie alebo nariadením a prevedením oddeleného žitia).

Manželská domácnosť nezanikne ani vtedy, ak manžel z nej odíde do žalára, na vojenskú službu, za povolaním, i keď sa tak stane na dlhšiu dobu, alebo ak sa vysťahuje. Tieto skutočnosti samy o sebe nezrušujú manželskú domácnosť, pravda, manžel, ktorý rozhoduje o domácnosti, môže pri týchto príležitostiach zrušiť domácnosť alebo odňať kľúčnu moc.

8. Zrieknutie sa kľúčneho práva je prípustné, lebo nejde o nescudziteľné právo; ak sa ho manželka zriekne, tým samým aktom aj zanikne. Na to nijakým spôsobom nevplyva okolnosť, že vykonávanie kľúčnej moci je nielen oprávnením, ale aj povinnosťou manželky a že prípadným rezignovaním poruší svoje manželské povinnosti.

Zrieknutie sa kľúčnej moci v pomere k tretím osobám je však len tak účinné, ak sa o ňom tretie osoby dozvedely alebo pri riadnej bedlivosti vedieť musely.

I keď sa manželka zriekla kľúčnej moci, ale ju potom predsa vykonávala, môžu dobromyseľné tretie osoby úkony v tomto rámci uzavreté považovať za úkony manžela, lebo môžu predpokladať, že kľúčna moc bola zase obnovená.

9. Odňatie kľúčnej moci manželom je v jednotlivých právnych poriadkoch rozlične upravené.

Manžel môže odňať svojej manželke kľúčnu moc vo všetkých právnych poriadkoch, ktoré stoja na stanovisku teórie mandátnej; v týchto právnych poriadkoch považuje sa kľúčna moc za oprávnenie, prislúchajúce manželke z fingovaného alebo prezumovaného mandátu, a preto podľa analógie odvolateľnosti príkazu rieši sa i otázka odvolateľnosti kľúčnej moci. Keďže príkaz je zásadne odvolateľný bezformálne a bez osobitných dôvodov, podľa týchto právnych poriadkov môže manžel manželke odňať kľúčnu moc bezformálnym spôsobom a bez udania a preukázania osobitných dôvodov odňatia.

Pre právne poriadky, ktoré stoja na stanovisku teórie mandátnej, bolo vzorom úpravy právo francúzske, anglické a rakúske.

V práve francúzskom⁴⁵⁾ a anglickom môže manžel odňať manželke kľúčnu moc jednostranným prejavom

a) pokiaľ ide o pomer vnútorný (medzi manželmi);

b) pokiaľ ide o pomer vonkajší (medzi manželmi a tretími osobami) môže odňať kľúčnu moc prejavom, urobeným voči tretím, a to priamo a jednotlivo (par les notification directes et individuelles), nestačia všeobecné oznámenia (napr. v novinách a pod.), vyjmúc, žeby sa dokázalo, že sa patričná tretia osoba z nich o odňatí dozvedela.

Aj podľa rakúskeho práva, kde právna veda a prax poukazuje najmä na § 1020 Vzo, je odňatie kľúčnej moci prípustné bez zvláštnych formalít a dôvodov odňatia.

Podľa týchto právnych poriadkov môže manžel odňať manželke celú kľúčnu moc, t. j. celú jej kompetenciu pri spravovaní domácnosti, nielen právomoc zastupovať manžela pri právnych úkonoch, ktoré v záujme domácnosti treba uzavierať s tretími osobami.

V právnych poriadkoch, ktoré stoja na základe teórie inštitucionálnej, nemal by mať manžel zásadne právomoc odňať manželke kľúčnu moc bezformálne a najmä nie bez osobitných dôvodov. Veď podľa inštitucionálnej teórie patrí manželke kľúčna moc ako vlastné právo (iure proprio), hoci závislé na moci hlavy rodiny. Avšak jednak s hľadiska účelnosti, jednak pod vplyvom teórie mandátnej, aj v tých právnych poriadkoch, ktoré prijaly náuku inštitucionálnu, priznáva sa manželovi právo odňať kľúčnu moc manželky alebo túto zmenšiť o právo zákonného zastúpenia manžela.

Z právnych poriadkov, ktoré napriek tomu, že stoja na pôde teórie inštitucionálnej, priznávajú manželovi právo na voľné odňatie kľúčnej moci, treba uviesť najmä právo nemecké.

Podľa nemeckého § 1357 ods. 2 BGB môže manžel bez udania a preukázania existencie vážnych dôvodov odňať kľúčnu moc manželky, a to

a) vo vnútornom pomere medzi manželmi prejavom urobeným voči manželke,

b) vo vonkajšom pomere (medzi manželmi a tretími osobami) len priamym prejavom voči jednotlivým tretím osobám alebo všeobecným prejavom, ktorý však musí byť zapísaný do majetkového registra (§ 1435 a 1561/1 BGB).

Nakoľko nemecké právo stojí na stanovisku teórie inštitucionálnej, malo by dôsledne viazať odňatie kľúčnej moci manželky na určité podmienky a neponechať ho celkom ľubo-

⁴⁵⁾ C. c. 1758.

vôli manžela, tak ako právne poriadky, stojace na pôde teórie mandátnej. Okolnosť, že napriek tomu aj nemecké právo dovoľuje manželovi odňatie kľúčnej moci celkom ľubovoľne, je vysvetliteľná tým, že pod vplyvom niektorých partikulárnych zákonodarstiev uplatnila sa pritom teória mandátna.

Z predchodcov nemeckého občianskeho zákonníka bol to najmä saský občiansky zákonník (§ 1645), ktorý priznával manželovi voľnosť v odňatí kľúčnej moci, kým podľa pruského Landrechtu (§§ 322—323) mohol manžel odňať kľúčnu moc len vtedy, ak manželka robila bezdôvodné dlžoby a (podľa § 333) len formou súdneho vyhlásenia. Z týchto protichodných ustanovení zvíťazilo stanovisko saského zákonníka, hoci nie je dôsledné a primerané úprave, danej v terajšom BGB § 1357.

Uhorské osnovy napodobnili nemecké právo, t. j. vychádzajúc z teórie inštitucionálnej prevzaly v otázke odňatia kľúčnej moci jeho stanovisko. Preto aj podľa uhorských osnov bolo priznané manželovi právo, aby kľúčnu moc celkom voľne a bez zvláštnych dôvodov manželke odňal; tak prvá osnova⁴⁶⁾ v § 98 ustanovila, že manžel môže na základe svojho postavenia ako hlava rodiny odňať kľúčnu moc; shodné je aj ustanovenie § 28 druhej uhorskej osnovy.

Maďarská osnova v § 115 aspoň vo vnútornom pomere (medzi manželmi) podmienila právo manžela dôležitým dôvodom; teda podľa tejto osnovy v pomere k tretím osobám môže manžel odňať kľúčnu moc bez každého dôvodu, ale v pomere k manželke musí mať pre odňatie vážny dôvod.

V ostatných právnych poriadkoch, ktoré stoja na pôde teórie inštitucionálnej, viaže sa právomoc manžela odňať kľúčnu moc na primerané podmienky a neponecháva sa voľnej úvahe alebo ľubovôli manžela.

To je najmä úprava prijatá v práve švajčiarskom a v práve škandinávskom.⁴⁷⁾

V práve švajčiarskom⁴⁸⁾ môže manžel odňať manželke kľúčnu moc len za predpokladu, že svoju kľúčnu moc zneužíva alebo že je neschopná ju vykonávať.

Česko-slovenská osnova, ktorá napodobnila právo švajčiarske, viazala v § 121 odňatie kľúčnej moci na podmienku, že ju manželka zneužíva.

Slovenské právo stojí na podklade teórie mandátnej a v dôsledku toho manžel nie je viazaný na žiadne dôvody odňatia kľúčnej moci.

Právo manžela odňať kľúčnu moc možno samozrejme vykonávať len v rámci, danom všeobecne pre výkon subjektív-

⁴⁶⁾ Dôvodová zpráva k I. uhorskej osnove ad § 98.

⁴⁷⁾ Švédsky zákon, cap. V. § 13, dánsky zákon, § 8, nórsky zákon § 12, fínsky zákon § 56.

⁴⁸⁾ ZGB čl. 164.

nych práv súkromných, a preto nesmie sa vykonávať najmä spôsobom, rovnajúcim sa zneužitiu práva.

To plynie už zo všeobecných zásad, platných v súkromnom práve o výkone subjektívnych práv. Avšak niektoré právne poriadky to aj výslovne ustanovujú a na zneužitie tohto práva manželom ustanovujú aj sankciu.

Tak najmä právo nemecké (§ 1357 BGB), podľa ktorého manželka, ktorej bola kľúčna moc odňatá, môže sa obrátiť na poručenský súd a žiadať zrušenie opatrenia manželovho, ak preukáže, že sa stalo zneužitím práva.

Toto ustanovenie treba pokladať za neprimerané s ohľadom na to, že inak právo nemecké ponecháva celkom na ľubovôľu manžela odňatie kľúčnej moci a keby aj pritom bolo zneužitie tohto práva mysliteľné, je o ochranu manželky proti jeho zneužitiu postarané všeobecnými právnymi zásadami. Príčinou tohto nedôsledného predpisu je zrejme úmysel zákonodarcu obmedziť týmto spôsobom úplnú ľubovôľu manžela pri odňatí kľúčnej moci a dať manželke ochranu proti odňatiu celkom neodôvodnenému a celkom ľubovoľnému.

Podľa švajčiarskeho práva (čl. 165 ZGB) má manželka nárok na ochranu svojej kľúčnej moci, čo je predpis v tomto právnom poriadku celkom dôsledný a primeraný, nakoľko manžel pri odňatí je viazaný na určité podmienky a preto manželka má byť chránená, ak manžel odníme kľúčnu moc bez toho, žeby tieto podmienky boli dané. Podľa tohto práva môže manželka žiadať, aby sudca zrušil opatrenie manžela o odňatí kľúčnej moci, ak ona preukáže, že sa odňatie stalo bez zákonného dôvodu.

Proti tak veľkej ochrane kľúčnej moci, akú jej priznáva právo nemecké a švajčiarske, stavia sa zase názor, že možnosťou, aby sa manželka domáhala reštitúcie kľúčnej moci v prípade nespravodlivého odňatia, ohrozuje sa manželský mier a harmónia. Z tohto stanoviska vychádzala napr. aj uhorská osnova,⁴⁰⁾ ktorá inak napodobnila ustanovenia nemeckého práva a predsa manželke nepriznala právo žiadať súdnu ochranu kľúčnej moci proti opatreniam manžela.

Forma pre odňatie kľúčnej moci obyčajne nie je predpísaná v právnych poriadkoch, ktoré vychádzajú z teórie mandátnej, lebo aj po tejto stránke chcú ponechať manželovi úplnú voľnosť pri odňatí kľúčnej moci.

Naopak forma je predpísaná obyčajne v právnych poriadkoch, ktoré vychádzajú z teórie inštitucionálnej, ktoré preto zaisťujú väčšiu ochranu práva manželky a aj určitými formalitami podmieňujú jej odňatie. Tak právo nemecké podľa § 1357 BGB žiada k odňatiu kľúčnej moci — aspoň v pomere k tretím —, ak sa odňatie nestane priamo voči jednotlivým

⁴⁰⁾ Dôvodová zpráva k I. uhorskej osnove ad § 98.

tretím osobám, aby bolo zaregistrované. Tiež švajčiarske právo podľa čl. 162 ods. 2 ZGB v pomere k tretím viaže odňatie na verejné vyhlásenie odňatia prostredníctvom úradu. Avšak aj v niektorých právach, ktoré stoja na pôde teórie inštitucionálnej, bola manželovi ponechaná voľnosť čo do formy odňatia. Tak napr. česko-slovenská osnova, hoci prevzala právo švajčiarske, odňatie kľúčnej moci v pomere k tretím osobám viazala len na tú podmienku, aby odňatie v čase uzavretia právneho úkonu bolo tretej osobe známe alebo muselo byť známe (§ 51 ods. 2). Tak isto prvá uhorská osnova v § 98 ods. 2 ustanovila, že odňatie je v pomere k tretím osobám účinné aj bez formalít, ak v čase uzavretia úkonu o odňatí mali vedomosť alebo pri riadnej bedlivosti mohli mať; podľa druhej osnovy (§ 28) bolo odňatie tiež bezformálne a účinkovalo v pomere k tretím, ak o ňom mali vedomosť (musely mať o tom vedomosť a nestačilo, že pri bežnej starostlivosti mohli mať o tom vedomosť, teda stanovisko prísnejšie ako v I. osnove); konečne maďarská osnova v § 115 bezformálne odňatie robí účinným v pomere k tretím pod podmienkou, že v čase uzavretia úkonu tretie osoby vedeli o odňatí alebo sa o ňom nedozvedeli len pre svoju veľkú nedbalosť.

Podľa platného slovenského práva, ako je to primerané právu, stojacemu na stanovisku teórie mandátnej, nie sú predpísané pre odňatie žiadne formality a aj v pomere k tretím osobám je odňatie účinné, keď sa stalo priamo voči nim jednotlivé, alebo ak bolo prevedené všeobecným prejavom vtedy, ak o odňatí vedeli alebo nevedeli len pre zanedbanie bežnej starostlivosti.⁵⁰⁾

Akt odňatia kľúčneho práva je jednostranným aktom, adresovaným, ktorý nevyžaduje prijatie, ale už svojím prevedením spôsobuje zánik práva.

Adresátom tohto úkonu, pokiaľ má mať účinnosť

1. v pomere vnútornom, je manželka a musí byť urobený voči nej,

2. vo vonkajšom pomere sú adresátmi tretie osoby; prejav musí byť urobený voči nim

a) alebo individuálne,

b) alebo všeobecne, napr. vyhlásenie v novinách, ale odňatie voči jednotlivým tretím osobám je účinné, len keď sa o odňatí skutočne dozvedia alebo ak sa nedozvedia len pre zanedbanie bežnej starostlivosti.⁵¹⁾

Pritom podľa nášho práva môže manžel kľúčnu moc odňať manželke v pomere vnútornom nezávisle na jej odňatí v pomere vonkajšom a naopak, t. j. môže jej odňať kľúčnu moc

⁵⁰⁾ Najv. súd č.-s.l., Rv. I. 7/19, Vážný 36.

⁵¹⁾ Tak aj § 1357 BGB, C. c. čl. 2003, 2005, naopak švajčiarsky ZGB čl. 164.

alebo len v pomere vnútornom alebo len v pomere vonkajšom; ale

1. odňatie v pomere vnútornom má účinok odňatia aj v pomere vonkajšom voči tým tretím osobám, ktoré sa o odňatí v pomere vnútornom dozvedely,⁵²⁾

2. odňatie v pomere vonkajšom, urobené voči tretím osobám, keď nie je odňatím aj v pomere k manželke urobeným, nemá účinky odňatia kľúčnej moci v pomere vnútornom a účinkuje len v pomere k tretím.⁵³⁾

De lege ferenda uvažovalo sa často o vhodnosti zaviesť v pomere k tretím osobám pre odňatie kľúčnej moci určitý objektívne účinný spôsob odňatia, ktorý by účinkoval bez ohľadu na vedomosť tretích osôb o odňatí, už samým faktom prevedenia. Odporúčalo sa, aby sa v pomere k tretím osobám zaviedol pre odňatie verejný prejav prostredníctvom súdu alebo úradu urobený a aby tento potom bol účinný voči tretím z titulu objektívnej vedomosti o odňatí, bez ohľadu na ich subjektívnu vedomosť o tejto skutočnosti. Ale takýto spôsob odňatia kľúčnej moci v pomere k tretím bol predpísaný len v práve nemeckom (§ 1357, 1435 BGB), podľa ktorého možno s týmto objektívnym účinkom odňať kľúčnu moc úradným zaregistrovaním odňatia, a právom švajčiarskym (čl. 164 ZGB), podľa ktorého možno odňať kľúčnu moc s objektívnou účinnosťou voči tretím súdnym vyhlásením, a konečne škandinávskym právom.

S druhej strany proti takémuto objektívne účinnému odňatiu kľúčneho práva sa namietalo, že neodôvodnene zatažuje tretie osoby, ba nútilo by ich v každom prípade skúmať. či kľúčna moc nebola odňatá, a že by sa tým aj právna istota ohrozila; preto napr. ani česko-slovenská osnova, ktorá napodobnila právo švajčiarske, ani uhorské osnovy a maďarská osnova, ktoré napodobnili právo nemecké, tento spôsob objektívne účinného odňatia kľúčnej moci neprevzaly.

Ďalej v oblastiach, kde sa uplatnila teória inštitucionálna, pokladalo sa za primerané viazať odňatie kľúčneho práva (a to pri odňatí v pomere vnútornom aj vonkajšom) nielen na súdne alebo úradné vyhlásenie, ale aj na súdne alebo úradné preskúmanie toho, či sú dané dôvody odňatia. Tak napr. ALR v § 323 viazal odňatie kľúčnej moci na predbežné súdne preskúmanie, prevedené v nesporovom pokračovaní. Proti tomu sa zase namietalo, že sa týmto spôsobom odňatie kľúčneho práva veľmi zdržuje, najmä v súrnych prípadoch, v ktorých

⁵²⁾ Podľa francúzskeho práva odňatie len v pomere vonkajšom, bez odňatia v pomere vnútornom, nestačí ani voči tretím osobám, čo sa vyvodzuje z čl. 2008 C. c., kým podľa švajčiarskeho ZGB čl. 164 a nemeckého BGB § 1357 účinkuje len v pomere k tretím osobám.

⁵³⁾ Švédsky zákon cap. V. § 13, dánsky zákon, § 12, nórsky zákon § 8, fínsky zákon § 56.

by zásah manžela mohol prípadne stratíť svoj účel. S ohľadom na to spôsob predbežného preskúmania nebol prevzatý v novších právnych systémoch, najviac bolo manželke priznané (ako bolo už vyššie uvedené) právo domáhať sa dodatočne ochrany kľúčnej moci.

Kľúčnu moc môže odňať manželke len sám manžel, ale ak je nespôsobilý konať, môže byť v danom úkone zastúpený zákonným zástupcom (opatrovníkom alebo poručníkom).

Ak je zákonným zástupcom manželka, potom môže tento akt vybaviť len iný zástupca manžela, ako spoluporučník alebo spolukurátor alebo ad hoc ustanovený zákonný zástupca.

V prípade že je manžel pod kuratelou pre márnوترatníctvo, môže akt odňatia sám previesť, lebo nejde o akt majetkoprávny, ale osobnoprávny a v oblasti osobnoprávnych pomerov nie je manžel kuratelou prodigi obmedzený.

Kľúčna moc môže byť odňatá alebo v plnom rozsahu alebo len zčiasťky, v ktorom prípade možno hovoriť o obmedzení kľúčnej moci.

Manžel môže sám určiť rozsah odňatia alebo obmedzenia. Praktické môže byť najmä také čiastočné odňatie, pri ktorom manžel pozbaví manželku len zástupčieho práva v pomere k tretím osobám, ponechajúc jej kompetenciu pre vedenie vnútorných vecí domácnosti. Jeho opatrenie môže byť aj opačné, lebo môže manželke ponechať zástupčiu moc, a naopak odňať jej vnútorné vedenie domácnosti a toto sveriť napr. najatým silám (gazdinej a pod.).

Dr. Ivan Urbánek, advokát:

Náhrada za nevyužitú dovolenku

Zákon o súkromných zamestnancoch č. 154/1934 Sb. z. a nar. zmieňuje sa o dovolenke v §§ 26 a 27, a to pri použití zásad špeciálneho zákona o dovolenke čís. 67/25 Sb. z. a n., ktorý zákonom o súkromných zamestnancoch zrušený nebol a súdna prax až dodnes dovoľáva sa tohto zákona.

Ustanovenia zákona o dovolenke sú kogentného rázu len potiaľ, pokiaľ ide o záujmy zamestnancov. Ustanovenia zákona, nakoľko by tým záujmy zamestnancov neutrpely žiadnej újmy, možno meniť dohodou strán. Menovite možno dohovoriť dlhšie trvanie dovolenky alebo smluviť vyššiu protihodnotu za jej nevyužitie alebo možno nevyužitú dovolenku udeliť v nasledujúcom roku. Ináče však platí zásada, že zamest-